

IZVEŠTAJ O PRAĆENJU AKCIONIH PLANOVA ZA ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE

- REGIONALNO DIGITALNO
PODRUČJE I ZELENU AGENDU
- OBLAST DEKARBONIZACIJE

Srbija

supported by:

CRTA:

institut
alternativa

Projekat „Parlamentarna diplomatija: Regionalna saradnja kroz unapređeni parlamentarni dijalog“ Institut za demokratiju (IDSCS) sa partnerima iz regiona Zapadnog Balkana: Institut Alternativa (IA), Institut za političke studije (ISP), CRTA - Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost, Demokratski institut Kosova (KDI) i Mreža progresivnih inicijativa (NPI). Više o projektu možete pronaći na sledećem linku: <https://idscs.org.mk/en/2023/06/23/parliamentari-diplomaci-regional-cooperation-through-enhanced-parliamentari-dialogue/>

SAŽETAK KLJUČNIH NALAZA

Proces iz Berlina, koji ima za cilj podsticanje integracije i saradnje zemalja Zapadnog Balkana sa Evropskom unijom, je značajno marginalizovan u srpskom Parlamentu, komunikaciji Vlade i javnom diskursu. Do danas je implementacija obaveza iz Procesu iz Berlina u Srbiji imala nisku javnu i interesnu svest¹ zbog nedostatka interesa donosilaca odluka za promovisanje potencijala ove važne regionalne inicijative.

Ovaj izveštaj o monitoringu fokusiraće se na trenutni nivo implementacije obaveza preuzetih u okviru Procesu iz Berlina, sa posebnim naglaskom na Regionalnu digitalnu oblast (Zajedničko regionalno tržište) i dekarbonizaciju (Zeleni plan). Međutim, zbog nedostatka praćenja promocije Procesu iz Berlina i implementacije preuzetih obaveza u Srbiji, izveštaj će takođe kratko obuhvatiti i posmatranje parlamentarnih aktivnosti na ovu temu, koje su, iako ograničene, zabeležene u prethodnom periodu.

CRTA je zabeležila da, iako je nekoliko značajnih sporazuma iz obaveza Procesu iz Berlina usvojeno u srpskom Parlamentu 2023. godine², minimalna pažnja je posvećena njihovom sadržaju i implikacijama, kao i prednostima Procesu iz Berlina, kako od strane poslanika, tako i od strane vladinih zvaničnika i javnosti. CRTA je uočila samo nekoliko govora poslanika koji su se bavili ratifikovanim sporazumima ili Procesom iz Berlina, i ocenila da je čak i

parlamentarno glasanje odražavalo postojeće političke polarizacije, uz očigledan nedostatak međupartijskog dijaloga. CRTA je takođe zabeležila samo nekoliko izjava vladinih zvaničnika o značaju i obavezama Procesu iz Berlina. Istovremeno, informacije o statusu implementacije, tj. Zelenog plana i Zajedničkog regionalnog tržišta, morale su se pribavljati putem zahteva za pristup informacijama zbog nedostatka javno dostupnih informacija i sistematskog pristupa u predstavljanju strateškog i zakonodavnog okvira.

Pored toga, tokom perioda monitoringa, Srbija je bila suočena sa institucionalnim zastojem koji je trajao skoro sedam meseci zbog vanrednih parlamentarnih izbora održanih krajem decembra 2023. Niska parlamentarna aktivnost zabeležena na kraju ovog izveštaja i činjenica da je nova Vlada imenovana tek u maju 2024. godine stvorili su negativne posledice za implementaciju i nadzor obaveza iz Procesu iz Berlina, odlučujući rokove za politiku i donošenje odluka.

Ovo je posebno relevantno s obzirom na to da je CRTA utvrdila, kroz prikupljene informacije o napretku implementacije, da Srbija čeka dalji razvoj robusnog strateškog i političkog okvira, kao i njegovu implementaciju - kako u oblastima Zajedničkog regionalnog tržišta, tako i Zelenog plana. Pored toga, iako su vladini organi dali sporadične obaveze, kao što su razvoj

1 Survey AmCham-a sprovedena među srpskim preduzetnicima u aprilu 2023. godine pokazuje da ova grupa aktera nije bila upoznata sa Berlinskim procesom i njegovim prednostima, iako su tri važna zakona o sporazumima iz Berlinskog procesa bila pred ratifikacijom u Narodnoj skupštini Republike Srbije u periodu kada je istraživanje sprovedeno: <https://magazinbiznis.rs/amcham-open-balkan-istrazivanje/>

2 Sporazumi o: slobodi kretanja sa ličnim kartama; priznavanju visokoškolskih kvalifikacija; i priznavanju profesionalnih kvalifikacija za doktore medicine, stomatologe i arhitekte.

strategija i zakonodavnih okvira, stvarna implementacija i sprovođenje tih mera ostaju nedosledni.

Pored toga, šira javnost se stalno suočava sa konfuzijom zbog kontradiktornih informacija o vezi između različitih regionalnih inicijativa - od Procesu iz Berlina do inicijative Otvoreni Balkan. Na primer, nova inicijativa Otvoreni Balkan je dobila značajnu pažnju javnosti³, što se ne može reći za Procesu iz Berlina. Zbog značajnog nedostatka transparentnosti tokom procesa, uz ograničenu dostupnost relevantnih informacija, javnost nije dovoljno obavještena o Procesu iz Berlina, kao i o obavezama u vezi sa Zajedničkim regionalnim tržištem i Zelenim planom.

UVOD

Lideri šest zemalja Zapadnog Balkana – Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Crne Gore, Severne Makedonije i Srbije podržali su Akcioni plan za Zajedničko regionalno tržište (CRM) 2021-2024 i Akcioni plan Zelene agende (2021-2030) na Samitu Berlinskog procesa održanom 10. novembra 2020. godine u Sofiji.

Godine 2021. usvojen je Akcioni plan zasnovan na Sofijskoj deklaraciji, strukturiran da predstavi sedam komponenti Sofijske deklaracije (Borba protiv klimatskih promena, Energija, Transport, Cirkularna ekonomija, Zagađenje, Održiva poljoprivreda i Zaštita

prirode i biodiverziteta).

Ovaj izveštaj o monitoringu fokusiraće se na trenutni nivo implementacije obaveza preuzetih u okviru Berlinskog procesa, sa posebnim fokusom na Regionalnu digitalnu oblast (Zajedničko regionalno tržište) i dekarbonizaciju (Zelena agenda).

Od novembra 2023. nije zabeležen gotovo nikakav vidljiv napredak u sprovođenju Zelene agende i Zajedničkog regionalnog tržišta. Vanredni parlamentarni izbori održani su u decembru 2023. godine, dok je nova Vlada imenovana 2. maja 2024. Do zaključenja ovog izveštaja, ni Vlada ni Skupština nisu preduzeli značajniju ulogu u unapređenju obaveza iz Berlinskog procesa.

Najvažniji akteri uključeni u izradu zakona, debate i nadzor nad sprovođenjem Zelene agende i Zajedničkog regionalnog tržišta u Skupštini Srbije su Odbor za zaštitu životne sredine, Odbor za prostorno planiranje, saobraćaj, infrastrukturu i telekomunikacije, Odbor za privredu, regionalni razvoj, trgovinu, turizam i energetiku i Odbor za obrazovanje, nauku, tehnološki razvoj i informatičko društvo.

U prethodnom sazivu Skupštine, koji je trajao jedva godinu dana (avgust 2022-oktobar 2023), unutar ovih odbora sprovođenje Zelene agende i Zajedničkog regionalnog tržišta nije se značajno našlo na dnevnom redu. **U aprilu 2023. usvojeni su zakoni⁴ o tri sporazuma o mobilnosti na jednoj plenarnoj sednici sa još 22 zakonska akta.** Osim dva poslanika koji su u svojim

³ Dok je 72% građana čulo za inicijativu Otvoreni Balkan, više od polovine građana je podržava, prema Istraživanju javnog mnjenja CRTA, sprovedenom od 24.09. do 03.10. 2022. godine, metodologija: CAPI, 1000 ispitanika, slučajno odabrani, reprezentativni za punoletnu populaciju Srbije, sa greškom uzorka od 3,1%.

⁴ Sporazumi o: slobodi kretanja sa ličnim kartama; priznavanju visokoškolskih kvalifikacija; i priznavanju profesionalnih kvalifikacija za doktore medicine, stomatologe i arhitekte

Sloboda kretanja sa ličnim kartama

Priznavanje visokoškolskih kvalifikacija

Priznavanje profesionalnih kvalifikacija za doktore medicine, stomatologe i arhitekte

govorima pokušali da ukažu na važnost ovih zakona u kontekstu pristupanja Evropskoj uniji (na primer, za otvaranje Klastera 2, koji se odnosi na slobodno kretanje robe, radnika i kapitala), kao i na značaj regionalne saradnje, usvajanje ovih sporazuma prošlo je bez diskusije.

S obzirom na to da je novi saziv Skupštine Srbije konstituisan u februaru 2024. godine, ovi procesi još nisu pomenuti u radu novog saziva. **Skupština je od tada pokazala nedostatak zakonodavnih i nadzornih aktivnosti.**

U okviru rada Vlade Srbije, ključni akteri su Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija, Ministarstvo spoljnih poslova, Ministarstvo za evropske integracije, Ministarstvo privrede i Ministarstvo zaštite životne sredine. **Do sada je CRTA zabeležila samo pojedinačne izjave visokih zvaničnika, najčešće izjave ministra za evropske integracije, da Republika Srbija podržava sprovođenje Zelene agende i Zajedničkog regionalnog tržišta.**

Zbog nedostatka javno dostupnih informacija, CRTA je u maju 2024. godine

uputila zvanične zahteve za informacije od javnog značaja relevantnim vladinim institucijama koje se bave Zelenom agendom i Zajedničkim regionalnim tržištem: **Ministarstvu trgovine, turizma i telekomunikacija, Ministarstvu spoljnih poslova, Ministarstvu za evropske integracije, Ministarstvu privrede, Ministarstvu zaštite životne sredine, Ministarstvu prosvete i Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.**

CRTA je imala za cilj da istraži status napretka u sprovođenju Zelene agende, sa posebnim fokusom na dostignuća u dekarbonizaciji od januara 2021. do 2024. godine. Pored toga, CRTA se interesovala za nivo napretka u sprovođenju obaveza Zajedničkog regionalnog tržišta, sa fokusom na napore u digitalizaciji od januara 2021. godine. CRTA je posebno zatražila informacije o razvoju strateškog okvira, tj. svih usvojenih dokumenata (strategije, akcioni planovi itd.), kao i informacije o svim aktivnostima koje je Vlada sprovela a koje doprinose dekarbonizaciji ili naporima digitalizacije u ovom periodu.

AKCIONI PLANovi ZA ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE - REGIONALNO DIGITALNO PODRUČJE I ZELENA AGENDA - OBLAST DEKARBONIZACIJE

ZELENA AGENDA - DEKARBONIZACIJA

Zelena agenda za Zapadni Balkan predstavlja instrument za postizanje ciljeva u Zapadnom Balkanu postavljenih Evropskim zelenim dogovorom. Evropski zeleni dogovor je sveobuhvatna razvojna strategija Evropske unije čija bi implementacija trebala dovesti do klimatske neutralnosti do 2050. godine. Šest učesnika Berlinskog procesa potpisalo je Sofijsku deklaraciju o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan u novembru 2020. godine. Zelena agenda za Zapadni Balkan obuhvata pet oblasti: Akcija za klimu, Čista energija i održiv transport; Cirkularna ekonomija; Borba protiv zagađenja vode, vazduha i zemljišta; Proizvodnja zdrave hrane; i Biodiverzitet: Zaštita i obnova prirode i ekosistema. **Zelena agenda treba da bude korišćena kao “putokaz” za niz konkretnih akcija i mera koje bi trebalo da rezultiraju razvojem sa niskim nivoom ugljenika i ekonomskim rastom usklađenim sa principima održivog razvoja.** Iako je Sofijska deklaracija potpisana 2020. godine, postoji nedostatak javno dostupnih informacija i transparentnosti u vezi sa napretkom u ovim oblastima u Srbiji.

Najnoviji Izveštaj iz senke, koji je pripremila Koalicija 27⁵ o napretku Srbije u Poglavlju 27 – Zaštita životne sredine i klimatske promene, koji se bavi ključnim događajima u oblasti životne sredine i klimatskih promena i daje pregled sprovođenja Zelene

agende u Srbiji, zaključuje da “Zelena agenda je bez agende”. Ovaj izveštaj iz senke, koji pokriva jednogodišnji period između aprila 2022. i aprila 2023. godine, naglašava da, iako se Poglavlje 27 već godinama ističe kao jedno od najtežih i finansijski najzahtevnijih, Vlada Srbije još uvek nije uspostavila operativni Zeleni fond za finansiranje reformi u oblasti zaštite životne sredine. Evropska komisija već godinama daje ovu preporuku kao jednu od osnovnih, ali Vlada Srbije umanjuje značaj planiranja sprovođenja Zelene agende, uprkos tome što je ona glavni pokretač društvenog razvoja u ovoj deceniji.

Iako zvaničnici izjavljuju svoje posvećenosti, opipljivi rezultati ili nedostaju ili nisu dostupni za javnu kontrolu. Ministarka za evropske integracije Tanja Mišćević je na sednici parlamenta u aprilu 2023. godine, kada su potvrđivana tri sporazuma u vezi sa Berlinskim procesom, izjavila da predloženi sporazumi predstavljaju korak napred ka stvaranju zajedničkog regionalnog tržišta, kao i za eventualno otvaranje Klastera 2 – unutrašnje tržište. Klaster 2 takođe obuhvata poglavlja koja se odnose na slobodno kretanje robe, radnika i kapitala, i od ključne je važnosti za pripreme Srbije za prilagođavanje zahtevima tržišta EU. Dana 7. marta 2024. godine⁶, ministarka Mišćević je takođe izjavila da je potrebno izraditi novi Akcioni

5 <https://europa.rs/izvestaj-iz-senke-koalicije-27-zelena-agenda-bez-agende/>

6 <https://www.youtube.com/watch?v=fFBjg0Bo1bs>

plan za Zajedničko regionalno tržište.

Nedavno je ministarka za zaštitu životne sredine izjavila 9. aprila 2024. godine⁷ da “Zelena agenda nije samo moderan trend; mora se nametnuti kao moralni imperativ”. Ministarka je takođe naglasila da je u toku izrada **Strategije zaštite životne sredine** i da će ovaj dokument pratiti oblasti Zelene agende koje se odnose na “dekarbonizaciju, cirkularnu ekonomiju, borbu protiv zagađenja vazduha, zaštitu i očuvanje prirode i biodiverziteta, kao

i uspostavljanje održivih lanaca za snabdevanje hranom i ruralni razvoj”.

Prema njenim rečima, od samog početka, Zelena agenda u Srbiji je povezana sa sprovođenjem zahteva EU – pre svega onih u Poglavlju 27, ali i u drugim poglavljima iz Klastera 4.

Informacije u sledećoj tabeli dobijene su na osnovu zvaničnog zahteva za informacije od javnog značaja, istraživanja dostupnih strategija, politika i zakonodavnih okvira.

Zelena agenda - Dekarbonizacija - Srbija				
Aktivnosti	Rok	Napredak (javne politike, aktivnosti)	Akteri	Dalji koraci
Uskladiti se sa Klimatskim zakonom EU sa vizijom postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine.	2025	U 2021. godini, Srbija je donela Zakon o klimatskim promenama. Iako je novi zakon u velikoj meri usklađen sa standardima EU, stručnjaci su identifikovali značajne nedostatke. Najveći problem je izostanak mehanizma za određivanje cena ugljenika. Pored toga, sprovođenje zakona suočilo se sa teškim početkom, sa kašnjenjima izazvanim potrebom da se usvoje brojni podzakonski akti i pravilnici, kao i da se uspostavi mehanizam koordinacije između različitih državnih institucija i nivoa vlasti. ⁸	Ministarstvo zaštite životne sredine	Pokrenuti izmene Zakona kako bi se prevazišli nedostaci u prenosu zakonodavstva EU i Pariškog sporazuma u domaći okvir ⁹ Usvojiti sve preostale podzakonske akte kako bi se stvorili uslovi za potpuno sprovođenje zakona ¹⁰ Uspositi funkcionalan i kompletan sistem za praćenje, izveštavanje i unapređivanje finansijske i tehničke podrške za uspostavljanje adekvatnih kapaciteta za sprovođenje zakona ¹¹

7 <https://www.tanjug.rs/srbija/politika/82995/irena-vujovic-zelena-agenda-nije-trend-vec-moralni-imperativ/vest>

8 Reri - Regulatorni institut za obnovljivu energiju i životnu sredinu, *Analiza Zakona o klimatskim promenama - Prvih godinu dana sprovođenja Zakona o klimatskim promenama u Srbiji*, mart 2022, <https://reri.org.rs/wp-content/uploads/2022/03/RERI-Analiza-Zakona-o-klimatskim-promenama.pdf>

9 <https://reri.org.rs/wp-content/uploads/2024/03/RERI-Zakon-o-klimatskim-promenama-2024.pdf>

10 <https://reri.org.rs/wp-content/uploads/2024/03/RERI-Zakon-o-klimatskim-promenama-2024.pdf>

11 Reri - Regulatorni institut za obnovljivu energiju i životnu sredinu, *Analiza Zakona o klimatskim promenama - Treća godina sprovođenja Zakona o klimatskim promenama u Republici Srbiji*, februar 2024, <https://reri.org.rs/wp-content/uploads/2024/03/RERI-Zakon-o-klimatskim-promenama-2024.pdf>

Postaviti ciljeve za energiju i klimu do 2030. godine usmerene ka budućnosti	2022 (u procesu)	<p>U 2023. godini, Vlada je usvojila Strategiju niskougljeničnog razvoja Republike Srbije za period od 2023. do 2030. godine sa projekcijama do 2050. godine¹²</p> <p>Strategija preporučuje scenario M2 do 2030. godine (smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte za 33,3% u poređenju sa 1990. godinom). Strategija niskougljeničnog razvoja poslužila je kao osnova za reviziju prvog Nacionalno određeno doprinosa, prema kojem je nacionalni cilj smanjenja emisije gasova sa efektom staklene bašte na nivou cele ekonomije utrostručen na 33,3% do 2030. godine (u poređenju sa 1990. godinom). Međutim, iako strategija predviđa ukidanje upotrebe uglja do 2050. godine, nedostaje joj cilj klimatske neutralnosti¹³</p> <p>U 2024. godini, novouvažen Plan integrisane nacionalne energetske i klimatske politike postavlja udeo od 33,6% obnovljivih izvora energije u bruto konačnoj potrošnji energije. Međutim, ovo nije u skladu sa ciljem od 40,7% za 2030. godinu koji je postavila Energetska zajednica¹⁴</p> <p>Pored toga, Srbija zaostaje u usvajanju nove Strategije zaštite životne sredine koja je trebala biti usvojena 2023. godine. Proces je produžen na 2024. godinu, ali nema jasnoće o tome kada će ova dugo očekivana strategija biti usvojena¹⁵</p>	Ministarstvo zaštite životne sredine	<p>Usvojiti Akcioni plan za sprovođenje Strategije niskougljeničnog razvoja za period od 2024. do 2030. godine¹⁶</p> <p>Razviti i usvojiti Strategiju zaštite životne sredine</p>
Razviti i sprovesti integrisane energetske i klimatske planove	2022 (u procesu)	U julu 2024. godine, Srbija je usvojila Plan integrisane nacionalne energetske i klimatske politike ¹⁷	Ministarstvo zaštite životne sredine	Plan integrisane nacionalne energetske i klimatske politike (INECP) treba da bude sproveden

¹² https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2023-11/low_carbon_development_strategy_of_the_republic_of_serbia_for_the_period_2023-2030_with_projections_until_2050.pdf

¹³ Izveštaj o godišnjoj implementaciji Energetske zajednice, Srbija - 1. novembar 2023. <https://www.energy-community.org/implementation/report/Serbia.html>

¹⁴ Izveštaj o godišnjoj implementaciji Energetske zajednice, Srbija - 1. novembar 2023. <https://www.energy-community.org/implementation/report/Serbia.html>

¹⁵ <https://www.bos.rs/rs/vesti-ekz/256/1568/strategija-zastite-zivotne-sredine--stizu-praznici-ali-ne-i-strategija.html>

¹⁶ Strategija niskougljeničnog razvoja otkriva da akcioni plan za njeno sprovođenje u periodu od 2024. do 2030. godine treba da bude usvojen u roku od jedne godine, tj. do leta 2024. godine

¹⁷ Strategija niskougljeničnog razvoja otkriva da akcioni plan za njeno sprovođenje u periodu od 2024. do 2030. godine treba da bude usvojen u roku od jedne godine, tj. do leta 2024. godine.

Pripremiti i sprovesti strategije prilagođavanja klimatskim promenama	2028 (u procesu)	U 2023. godini, Srbija je usvojila Program prilagođavanja na promene klimatskih uslova sa Akcionim planom za period od 2023. do 2030. godine. ¹⁸ Ovaj Program opisuje mere za povećanje otpornosti u sektorima kao što su poljoprivreda, upravljanje vodama i šumarstvo. Dokument takođe postavlja niz mera koje treba sprovesti do 2026. godine, predviđajući finansijska sredstva od više od 7 miliona EUR potrebna za ovaj period. ¹⁹	Ministarstvo zaštite životne sredine	Razviti i usvojiti Nacionalnu strategiju prilagođavanja na klimatske promene, kako je naglašeno u INECP-u. Ova strategija treba da definiše opšte ciljeve, smernice i sredstva za sprovođenje moderne, efektivne i razvojne strategije prilagođavanja u okviru postavljenih normi od strane Okvirne konvencije UN o klimatskim promenama, direktiva Evropske unije (EU) i međunarodnog iskustva. Sprovoditi Zakon o klimatskim promenama u skladu sa novouvaženim INECP-om. Sprovoditi Program prilagođavanja na klimatske promene.
Uskladiti se sa Sistemom trgovine emisijama EU i/ili uvesti druge instrumente za određivanje cena ugljenika.	2024 (u procesu)	Usvajanjem Zakona o klimatskim promenama iz 2021. godine, Srbija je izbegla usklađivanje sa jednim od ključnih EU instrumenata za trgovinu emisijama - Sistemom trgovine emisijama (ETS). Neki stručnjaci smatraju da je prepreka dolazi od najvećih industrijskih zagađivača, kao što je Elektroprivreda Srbije. U 2024. godini, Srbija ponovo izbegava usvajanje konkretnih mera za implementaciju ETS-a, koji je samo nejasno pomenut u novouvaženom Plan integrisane nacionalne energetske i klimatske politike.	Ministarstvo zaštite životne sredine Agencija za energetiku Republike Srbije Ministarstvo privrede Ministarstvo energetike i rudarstva	Uskladiti se sa Sistemom trgovine emisijama EU (ETS).
Povećati mogućnosti za primenu rešenja zasnovanih na prirodi za ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promenama.	2025	Iako INECP obuhvata šumarstvo, upravljanje vodama, zemljište i poljoprivredu, itd., nije pronađena nijedna obavezujuća politika koja se odnosi na primenu rešenja zasnovanih na prirodi za ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promenama	Ministarstvo zaštite životne sredine	Kreirati, usvojiti i sprovesti politike povezane sa rešenjima zasnovanim na prirodi za ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promenama.
Osigurati učešće ekonomija Zapadnog Balkana u Evropskom klimatskom paktu ili razmotriti razvoj sličnog mehanizma	2022	Srbija nije član Evropskog klimatskog pakta jer nije članica EU.	/	/

¹⁸ <https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2024-01/program-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-za-period-od-2023-do-2030-godine.pdf>

¹⁹ Klima 101, "Program prilagođavanja na izmenjene klimatske uslove: Drastično unapređenje naše otpornosti na klimatske promene za „samo“ 7 miliona evra", January 2024, <https://klima101.rs/adaptacija-prilagodavanje-program-srbija/>

Pregledati i, gde je potrebno, revidirati svu relevantnu legislativu kako bi se podržala progresivna dekarbonizacija energetske sektora.	2023 (u procesu)	<p>Strateški dokumenti Srbije nemaju jasan plan dekarbonizacije, što otežava postizanje ciljeva za 2050. godinu. Strategija niskougljeničnog razvoja Republike Srbije za period od 2023. do 2030. godine, sa projekcijama do 2050. godine, nema cilj klimatske neutralnosti.</p> <p>Stoga, sva zakonodavstva zahtevaju reviziju, uključujući nedavno usvojeni INECP (2024) i Zakon o klimatskim promenama (2021).</p>	<p>Ministarstvo zaštite životne sredine</p> <p>Ministarstvo energetike i rudarstva</p> <p>Ministarstvo privrede</p>	Pregledati i, gde je potrebno, revidirati svu relevantnu legislativu kako bi se podržala progresivna dekarbonizacija energetske sektora
Pripremiti procenu socio-ekonomske posledice dekarbonizacije na nivoima pojedinačne ekonomije i regiona.	2022	Trenutno se sprovodi projekat "Inovativna i pravedna zelena tranzicija za obezbeđivanje sistemske energetske bezbednosti i smanjenje energetske bede," koji implementira UNDP u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine i Ministarstvom rudarstva i energetike, uz podršku Vlade Japana.	<p>Ministarstvo zaštite životne sredine</p> <p>Ministarstvo energetike i rudarstva</p> <p>Ministarstvo privrede</p>	Kontinuirani rad na proceni socio-ekonomske posledice dekarbonizacije
Prioritizovati energetske efikasnosti i poboljšati je u svim sektorima.	U procesu	<p>Od 2015. godine, Srbija ima Strategiju razvoja energetike do 2025. godine sa projekcijama do 2030. godine.²⁰ Međutim, sprovođenje strategije suočava se sa kašnjenjima zbog nedostatka ažuriranih akcionih planova i programa.</p> <p>Tek u julu 2024. godine, Srbija je usvojila Plan integrisane nacionalne energetske i klimatske politike do 2030. godine sa projekcijama do 2050. godine.</p> <p>U 2021. godini, Srbija je usvojila Zakon o energetske efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije, koji je zamenio Zakon o energetske efikasnosti (2013-2021). Prema zakonodavcu, novi zakon u velikoj meri ispunjava direktive EU 2012/27/EU, a delimično direktive 2017/1369 i 2009/125/EZ.</p>	Ministarstvo rudarstva i energetike	
Prenos i potpuno sprovođenje Direktive o energetske efikasnosti zgrada.	2023	<p>2021-2023, pripremljen je niz podzakonskih akata za sprovođenje Zakona o energetske efikasnosti.</p> <p>Međutim, usklađenost sa direktivama EU i dalje je daleko od zadovoljavajuće.</p>	Ministarstvo rudarstva i energetike	

Podržati programe renoviranja privatnih i javnih zgrada i obezbediti odgovarajuće finansiranje.	U procesu	<p>U 2021. godini, Srbija je pokrenula pilot projekte za dodeljivanje sredstava građanima u saradnji sa lokalnim samoupravama, gde podsticaji do 50% obezbeđuje Ministarstvo rudarstva i energetike (MRE) i lokalne samouprave (svaka po 25%), dok građani doprinose oko 50%.²¹ Za energetske rehabilitacije stambenih zgrada, porodičnih kuća i stanova: 67 lokalnih samouprava (LGU); oko 5.000 domaćinstava; subvencije MRE i LGU iznose 461 milion dinara; očekivana ušteda energije: približno 36 miliona kWh. Procena smanjenja emisije CO₂: 12.154,90 tona. Za ugradnju solarnih panela: 37 LGU; 500 domaćinstava; subvencije MRE i LGU: oko 200 miliona dinara; očekivana ušteda energije: 3.000.000 kWh godišnje. Očekivano smanjenje emisije CO₂: 3.300 tona godišnje. Ovo je omogućilo dodelu značajno većih sredstava u Budžetu Republike Srbije za 2022. godinu za finansiranje energetske efikasnosti, u iznosu od oko 2 milijarde RSD ili približno 17 miliona EUR, od čega se oko 10 miliona EUR prikuplja godišnje od naknada. Na osnovu tih sredstava, u saradnji sa 151 LGU, sproveden je proces u 2022. godini za pružanje podsticaja građanima za renoviranje stanova, porodičnih kuća, stambenih zgrada i ugradnju solarnih panela: 20.000 domaćinstava; subvencije MRE i LGU: oko 2 milijarde dinara; na osnovu stepena regionalnog razvoja, najmanje razvijene LGU učestvuju sa najmanje 30%, dok druge LGU učestvuju sa najmanje 50%. Očekivana ušteda energije: 196.276.070 kWh godišnje. Očekivano smanjenje emisije CO₂: 87.913 tona godišnje. U 2022. godini, takođe je sproveden 8. javni poziv za unapređenje energetske efikasnosti u javnim zgradama u LGU, i to je prvi koji je implementirala Uprava za energetske efikasnosti, koja je obezbedila oko 690 miliona dinara za finansiranje 38 javnih zgrada; očekivana ušteda je 9 miliona kWh godišnje; smanjenje emisije CO₂ od oko 4.500 tona godišnje. Sprovodiće se energetska rehabilitacija. U 2023. godini, Vlada je podržala oko 10.000 domaćinstava u 131 lokalnoj samoupravi. Poziv za novi krug podrške biće otvoren 2024. godine.</p> <p>²² Vlada planira da vodi ovaj program do 2027. godine u saradnji sa Svetskom bankom. Obezbeđen je kredit Svetske banke u iznosu od 50 miliona dolara za implementaciju projekta "Čista energija i energetska efikasnost za građane u Srbiji", koji će posvetiti posebnu pažnju socijalno ugroženim grupama. Takođe, obezbeđen je kredit od 50 miliona evra od Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) za projekat "Energetska rehabilitacija stambenih i javnih zgrada povezanih sa sistemom daljinskog grejanja". Ovaj projekat će se fokusirati na višeporodične zgrade sa visokim potrošnjama toplotne energije povezane sa sistemima daljinskog grejanja, sa ciljem podrške prelazu na obračun prema potrošnji energije. Očekuje se da će ovi projekti pružiti subvencije za oko 100.000 domaćinstava.</p>	<p>Ministarstvo energetike i rudarstva</p> <p>Ministarstvo privrede</p> <p>Lokalne samouprave</p>	Nastaviti sa podrškom domaćinstvima prema predviđenom planu
---	-----------	---	---	---

²¹ Republika Srbija, Plan integrisane nacionalne energetske i klimatske politike, 2024. https://www.mre.gov.rs/extfile/sr/1138/009_Integrated%20NECP%20of%20Serbia_13062023_SR.pdf

²² Energetski portal, "Subvencije za energetske efikasnosti 2024", <https://energetskiportal.rs/subvencije-za-energetsku-efikasnost-2024/>

Povećati udeo obnovljivih izvora energije i obezbediti neophodne uslove za investicije.	U procesu	<p>Sveukupni cilj postizanja udel od 33,6% obnovljivih izvora energije u bruto konačnom energetskej potrošnji do 2030. godine, kako je predviđeno u INECP-u, nije u skladu sa ciljem od 40,7% za 2030. godinu koji je postavila Energetska zajednica.²³</p> <p>Ukupni cilj za obnovljive izvore energije za 2030. godinu podeljen je na sektorske ciljeve: za elektricitet (45%), transport (7%) i grejanje i hlađenje (41,4%). U skladu sa članom 26 Direktive o obnovljivim izvorima energije (REDII), Srbija je prilagodila svoj minimalni cilj za obnovljive izvore energije u transportu na 7% do 2030. godine. Cilj za 2030. godinu za obnovljive izvore energije u grejanju i hlađenju od 41,4% nije usklađen sa članom 23 REDII.</p> <p>Pored toga, i u skladu sa predlogom Sekretarijata Energetske zajednice, Vlada Republike Srbije odlučila je da započne razvijanje modela podsticaja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora zasnovanog na aukcijskoj proceduri. Ovaj model je konačno definisan u Zakonu o obnovljivim izvorima energije donetom u aprilu 2021. godine i Zakonu o izmenama Zakona o obnovljivim izvorima energije.</p> <p>Izmene Zakona o obnovljivim izvorima energije usvojene u aprilu 2023. godine, uz podršku sekundarnog zakonodavstva, postavile su preduslove za aukcionisanje u obliku tržišnih premija. U junu 2023. godine održana je prva aukcija za vetrogenerator (400 MW) i solarne (50 MW) elektrane. Ukupno je dodeljeno 400 MW kapaciteta za vetroelektrane kroz četiri projekta, pri čemu su cene za pobednike varirale od 64,48 EUR do 79 EUR po MWh. Takođe, dodeljeno je 25,2 MW kapaciteta za solarne fotonaponske elektrane među četiri projekta, sa cenama za pobednike u rasponu od 88,65 EUR do 98,8 EUR po MWh.²⁴</p>	Ministarstvo energetike i rudarstva Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Ministarstvo privrede	Revidirati ciljeve Sprovesti važeće zakonodavstvo i nadgledati njegove efekte
Decrease and gradually phase out coal subsidies, strictly respecting state aid rules.	Ongoing	<p>Još jedan ključni cilj u okviru INECP-a za 2024. godinu je ambiciozan, ali realan program smanjenja udel lignita u proizvodnji električne energije, sa ciljem postepenog ukidanja lignita do 25% do 2030. godine u poređenju sa 2019. godinom. Ukidanje lignita u Republici Srbiji biće sprovedeno kroz ciljana inicijative, koje uključuju usvajanje integrisanih programa za podršku područjima gde se eksploatiše lignit i obezbeđivanje glatkog prelaza u eru bez lignita.</p> <p>Međutim, subvencije za uglj i dalje ostaju dominantne. Prema najnovijim izveštajima Međunarodnog monetarnog fonda, Srbija godišnje troši više od 11 milijardi USD na subvencije za energetske izvore na bazi uglja, uprkos obavezama za prelazak na obnovljive izvore energije.²⁵</p>	Ministarstvo rudarstva i energetike	Usvojiti jasne politike za sprovođenje ciljeva INECP-a Usvojiti plan prelaska za regione bogate uglj

²³ Republika Srbija, Integrisani nacionalni energetski i klimatski plan, 2024. https://www.mre.gov.rs/extfile/sr/1138/009_Integrated%20NECP%20of%20Serbia_13062023_SR.pdf

²⁴ Energetska zajednica, Srbija - Izveštaj o godišnjoj implementaciji, 1. novembar 2023. <https://www.energy-community.org/implementation/report/Serbia.html>

²⁵ Forbes, "Subvencije za fosilna goriva koštaju Srbiju više od 11 milijardi dolara godišnje", januar 2024, <https://forbes.n1info.rs/vesti/subvencije-za-fosilna-goriva-kostaju-srbiju-vise-od-11-milijardi-dolara-godisnje/>

Obezbediti učešće u inicijativi za regione u tranziciji od uglja za Zapadni Balkan.	U procesu	Srbija učestvuje u inicijativi za regione u tranziciji od uglja za Zapadni Balkan i Ukrajinu, koja je pokrenuta u decembru 2020. godine kako bi se podržale zemlje i regioni u prelazu sa uglja ka ekonomiji sa nultom emisijom ugljen-dioksida, uz obezbeđivanje pravednosti ovog prelaska. Poslednji godišnji sastanak Inicijative za regione u tranziciji od uglja za Zapadni Balkan i Ukrajinu održan je u novembru 2023. godine.		
Razviti programe za rešavanje energetske siromaštva i sheme finansiranja za renoviranje domaćinstava i obezbeđivanje osnovnih životnih standarda.	U procesu 2024	Vlada je 2023. godine podržala energetske renovacije oko 10.000 domaćinstava u 131 lokalnoj samoupravi, dok je javni poziv za novu rundu podrške otvoren 2024. godine. ²⁶ Vlada planira da vodi ovaj program do 2027. godine, u saradnji sa Svetskom bankom. Obezbeđen je kredit Svetske banke u iznosu od 50 miliona dolara za implementaciju projekta "Čista energija i energetska efikasnost za građane u Srbiji", koji će posvetiti posebnu pažnju socijalno ugroženim grupama. Takođe, obezbeđen je kredit od 50 miliona evra od Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) za projekat "Energetska rehabilitacija stambenih i javnih zgrada povezanih sa sistemom daljinskog grejanja". Ovaj projekat će se fokusirati na višeporodične zgrade sa visokim potrošnjama toplotne energije povezane sa sistemima daljinskog grejanja, sa ciljem podrške prelazu na obračun prema potrošnji energije. Očekuje se da će ovi projekti pružiti subvencije za oko 100.000 domaćinstava.	Ministarstvo energetike i rudarstva Ministarstvo privrede Lokalne samouprave	Usvojiti akcioni plan za rešavanje energetske siromaštva na koordinisan i ciljan način, kao što je navedeno u INECP-u iz 2024. godine. Pripremiti posebne programe za sprovođenje mera energetske efikasnosti i promociju obnovljivih izvora energije među korisnicima energetske siromaštva.
Podržati razvoj pametne transportne infrastrukture, promovisati podsticanje inovativnih tehnologija (kao što su bezpapirni transport, veštačka inteligencija, multi-modalne karte za putnike, mobilnost kao usluga, aplikacije za prelaz granica, 5G koridori itd.).	U procesu	INECP iz 2024. godine podstiče energetske efikasna vozila pružanjem posebnih poreskih olakšica za kupovinu energetski efikasnih vozila kao glavnog instrumenta podrške. Ako fiskalne mere budu nedovoljne za postizanje postavljenih ciljeva, biće pruženi finansijski podsticaji krajnjim korisnicima kako bi se značajno ohrabrila zamena konvencionalnih vozila novim energetski efikasnim vozilima. Takođe, biće uvedeni strožiji minimalni zahtevi u pogledu primenjenih standarda emisije za uvezene korišćene putničke automobile kako bi se osigurao prihvatljiv nivo energetske efikasnosti u poređenju sa novim energetski efikasnim gorivima. Prioritet će biti dat promovisanja energetske efikasnosti u teretnom transportu kroz inicijative kao što su zamena flote i omogućavanje prelaza na druge vidove transporta. U tu svrhu, Integrirani nacionalni energetske i klimatski plan Republike Srbije razviće sveobuhvatan okvir za promovisanje prelaza između različitih vidova transporta, kako za putnički tako i za teretni transport, koji će omogućiti "Mobilnost kao uslugu" (MaaS) koristeći dostupne podatke, informacije i komunikacione tehnologije, kao i veštačku inteligenciju za pametniju mobilnost.	Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Ministarstvo finansija Ministarstvo privrede	Razviti konkretne politike i programe podrške, i osigurati doslednu primenu i nepristrasno nadgledanje.

²⁶ Energetski portal, "Subvencije za energetske efikasnost 2024", <https://energetskiportal.rs/subvencije-za-energetsku-efikasnost-2024/>

Implementirati Regionalni akcioni plan za reforme železnica.	2023	<p>Železnička legislativa u Srbiji je u velikoj meri usklađena sa zahtevima EU, sa zakonima donetim i izmenjenim u periodu od 2021. do 2023. godine.</p> <p>Srbija je završila svoj institucionalni okvir. Direkcija za železnice je samostalno telo sa tri odvojene funkcije: (i) NSA, (ii) Regulatorno telo, (iii) i određeno telo, Direkcija za železnice. Srbija je prenela Komisijsku uredbu (EU) 2017/2177 o pristupu uslužnim objektima i uslugama vezanim za železnicu.²⁷</p> <p>Što se tiče investicija u infrastrukturu, Srpske železnice će biti pete na svetu koje će koristiti najmodernije digitalne automatske spojnice (DAC). Demonstracija ove tehnologije održana je u četvrtak, 14. septembra 2023. godine, na železničkoj stanici Novi Beograd, a tom prilikom su prisustvovali ambasador Evropske unije u Srbiji Emanuele Giaufret, ambasadorica Nemačke Anke Konrad, ministar građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Goran Vesić i direktor Evropske organizacije Transportne zajednice Matej Zakonjšek.</p> <p>Digitalna automatska spojnica menja teretni železnički saobraćaj na bolje, poboljšavajući ga inovativnim pristupom spajanju i odspajanju železničkih vozila, čime povećava bezbednost, efikasnost i održivost železničkog sistema. Sve što se do sada radilo ručno biće urađeno pritiskom na jedan dugme.²⁸</p> <p>Ova automatizacija je u skladu sa merom INECP-a za 2024. godinu za podršku energetske efikasnosti u železničkom sistemu za period 2025-2030.</p> <p>Srbija planira kredit od Evropske banke za obnovu i razvoj u iznosu do 50 miliona evra, počevši od septembra 2024. godine, za hitnu rehabilitaciju i održavanje železničkih pruga.</p> <p>Cilj projekta je poboljšanje kvaliteta železničke infrastrukture na mreži u Srbiji, sa posebnim naglaskom na unapređenje operative brzine i prevenciju iskliznuća, što će rezultirati povećanom pouzdanošću i bezbednošću putničkih i teretnih železničkih usluga, čime će se povećati atraktivnost železničkog sektora i promocija prelaska na železnicu.</p>	<p>Ministarstvo finansija</p> <p>Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture</p> <p>Infrastruktura srpskih železnica</p>	<p>Nastaviti sa sprovođenjem i nadzorom nad sprovođenjem zakona, akcioni planova i programa sa posebnim naglaskom na ubrzanje.</p>
Definiši koridore za železnički teretni i unutrašnji vodni saobraćaj.	2027	<p>Srbija je objavila Izjavu o mreži za 2023. godinu i opis uslužnih objekata za luke.</p>	<p>Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture</p>	<p>Ubrzati reforme železnice</p>

²⁷ <https://www.transport-community.org/wp-content/uploads/2022/11/Action-Plans-Progress-Report-1.pdf>

²⁸ Delegacija Evropske unije u Srbiji, "Inovacije u železničkom transportu i železnici u Srbiji" <https://europa.rs/innovation-in-railway-transport-and-railways-in-serbia/?lang=en>

Definisati sveobuhvatnu strategiju za preumeravanje saobraćaja sa drumskog na ekološki prihvatljivije vidove transporta.	2021	Cilj INECP-a za 2024. godinu je uvođenje električnih vozila korišćenjem najekonomičnijeg pristupa za nacionalnu privredu, uz osiguranje pravovremenog ispunjenja određenih preduslova za elektrifikaciju transportnog sektora, kao što su istovremeni razvoj infrastrukture za punjenje električnih vozila i usvajanje regulatornog okvira. Pored električnih vozila, novi plan predviđa promociju biogoriva, promociju železnice i alternativnih vidova mobilnosti.	Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Putevi Srbije Infrastruktura železnice Srbije Saobraćajni fakultet	Usvojiti konkretne planove i programe koji će pratiti mere definisane u INECP-u za 2024. godinu. Ubrzati reforme u oblasti transporta.
Identifikovati tehničke standarde EU i osigurati njihovu primenu i digitalizaciju svih vidova transporta.	2030	Pravila i standardi svih vidova transporta navedeni su u izveštajima o napretku sprovođenja akcionih planova koje je razvila Transportna zajednica za sve zemlje Zapadnog Balkana, uključujući Srbiju. Lista propisa i standarda takođe pruža ocenu trenutnog stanja transpozicije i usklađenosti. https://www.transport-community.org/wp-content/uploads/2022/11/Action-Plans-Progress-Report-1.pdf	Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Putevi Srbije Infrastruktura železnice Srbije Saobraćajni fakultet	Identifikovati tehničke standarde EU i osigurati njihovu primenu i digitalizaciju svih vidova transporta.
Sprovesti Regionalni akcioni plan za olakšavanje transporta.	2023	U julu 2024. otvoren je novi integrisani železnički prelaz između Srbije i Crne Gore. Međutim, napredak u drugim sporazumima je ograničen ili ne postoji, kao što je slučaj sa Sporazumom iz 2015. godine potpisanim između Srbije i Severne Makedonije, kao i pet protokola potpisanih 2016. godine, čija praktična primena još nije počela. Severna Makedonija je angažovana na aktivnostima vezanim za izgradnju zajedničke granične stanice Tabanovce, koja je podržana od strane WBIF-a. Međutim, postoje ozbiljna kašnjenja u projektu. Zajednička stanica se ne očekuje da će biti u funkciji pre 2024. godine. ²⁹	Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Putevi Srbije Infrastruktura železnice Srbije Saobraćajni fakultet	Ubrzati sprovođenje.
Sprovesti Regionalni akcioni plan za bezbednost na putevima.	2022	Srbija je završila nacrt Strategije bezbednosti na putevima 2021-2030 i Akcionog plana, iako je napredak u ovoj oblasti na regionalnom nivou skroman prema godišnjim izveštajima Transportne zajednice. ³⁰ Takođe, prema najnovijem izveštaju o napretku, još uvek nije jasno da li je Srbija formirala Koordinaciono telo nakon formiranja Vlade posle vanrednih parlamentarnih izbora 2022. godine. Nakon još jednog kruga vanrednih parlamentarnih izbora 2023. godine, ovo Telo je ponovo formirano u julu 2024. godine. ³¹	Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Putevi Srbije	Ubrzati implementaciju
Sprovesti Akcioni plan za puteve.	2024	Priprema strateškog okvira za implementaciju Inteligentnog transportnog sistema (ITS) i odgovarajućih zakonskih akata trebala je napredovati dalje, kao jedna od ključnih oblasti interesa za region. Srbija je imala kašnjenja u pokretanju pripreme svojih strategija. Srbija, uz podršku Svetske banke, pripremila je početnu procenu ranjivosti puteva. Postavljanje e-punjača uglavnom je smešteno u gradovima širom regiona, dok su u Srbiji e-punjači locirani na naplatnim stanicama. ³²	Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Putevi Srbije	Ubrzati implementaciju

29 <https://www.transport-community.org/wp-content/uploads/2022/11/Action-Plans-Progress-Report-1.pdf>

30 <https://www.transport-community.org/wp-content/uploads/2022/11/Action-Plans-Progress-Report-1.pdf>

31 <https://www.srbija.gov.rs/vest/800266/osnovano-telo-za-koordinaciju-poslova-bezbednosti-saobraćaja-na-putevima.php>

32 <https://www.transport-community.org/wp-content/uploads/2022/11/Action-Plans-Progress-Report-1.pdf>

Razviti i sprovesti planove otpornosti na klimatske promene za transportne mreže ekonomija Zapadnog Balkana.	2022			
Promovisati pripremu i sprovođenje Planova održive urbane mobilnosti za urbane oblasti na Zapadnom Balkanu.	2025	Planiranje i promovisanje urbane mobilnosti u Srbiji, umesto da se pređe na centralni planski kurs, i dalje je pitanje politika lokalnih uprava. Grad Beograd, glavni grad Srbije, usvojio je svoj prvi Plan održive urbane mobilnosti krajem 2020. godine. Međutim, u praksi, beogradska administracija suočava se sa oštrim kritikama od strane ekoloških organizacija i stručnjaka za urbanistički razvoj zbog prioritizovanja interesa privatnih investitora, privatizacije javnih gradskih prostora, ozbiljnog smanjenja zelenih površina u gradu i otvaranja vrata korupciji.	Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Lokalna samouprava	Gradovi treba da značajno promovišu i sprovode ciljeve urbane mobilnosti.
Definisati rešenja za održivu mobilnost na regionalnom nivou, uključujući planove za uvođenje alternativnih goriva.	2024			
Definisati plan za uvođenje i izgradnju punjača za električna vozila.	2022	Iako Zakon o energetici donet 2021. godine (Član 210v) uspostavlja okvir za uslugu punjenja električnih vozila, ovo područje ostaje u velikoj meri neregulisano. Takođe, u 2024. godini, broj instaliranih stanica je mali, sa samo osam izgrađenih do sada. ³³ Glavni problem i dalje ostaje nedostatak regulative u vezi sa korišćenjem stanica za punjenje i naplatom.	Ministarstvo infrastrukture i energetike Putevi Srbije	Najavljeno je izgradnja dodatnih 105 stanica za punjenje električnih vozila do kraja 2024. godine. ³⁴
Povećati regionalnu saradnju u oblasti razvoja infrastrukture za alternativna goriva.	2023			

33 Putevi Srbije, Electric Chargers, <https://www.putevi-srbije.rs/index.php/en/electric-chargers>

34 Euronews, "Vesić: Do kraja 2024. Godine biće ukupno 113 punjača na državnim putevima" <https://www.euronews.rs/biznis/biznis-vesti/109143/vesic-do-kraja-2024-bice-ukupno-113-elektro-punjaca-na-drzavnim-putevima/vest>

ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE - REGIONALNA DIGITALNA OBLAST

Lideri ZB6, Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo*, Crna Gora, Severna Makedonija i Srbija, usvojili su Akcioni plan Zajedničkog regionalnog tržišta 2021-2024. na Samitu Berlinskog procesa održanom 10. novembra 2020. u Sofiji.

Akcioni plan se sastoji od ciljnih akcija u četiri ključne oblasti:

1. Regionalna trgovinska oblast: slobodno kretanje robe, usluga, kapitala i ljudi, uključujući mere kao što su Zelene trake, kako bi se uskladilo sa EU standardima i obezbedile prilike za kompanije i građane;
2. Regionalna investiciona oblast: usklađivanje investicionih politika sa EU standardima i najboljim

međunarodnim praksama i promocija regiona stranim investitorima;

3. Regionalna digitalna oblast: integracija Zapadnog Balkana u panevropsko digitalno tržište;
4. Regionalna industrijska i inovaciona oblast: transformacija industrijskih sektora, oblikovanje vrednosnih lanaca kojima pripadaju i priprema za današnje realnosti i izazove sutrašnjice.

Informacije u sledećoj tabeli dobijene su na osnovu odgovora na zvanični zahtev za informacije od javnog značaja koji je CRTA uputila Ministarstvu informisanja i telekomunikacija:

Zajedničko regionalno tržište - Regionalna digitalna oblast - Srbija

Aktivnosti	Rok	Napredak (javne politike, aktivnosti)	Akteri	Sledeći koraci
Obezbediti fiksni širokopoljasni internet pristup za najveći deo domaćinstava	2024	<p>U 2023. godini, Srbija je usvojila Zakon o elektronskim komunikacijama.³⁵</p> <p>Cilj ovog zakona je da obezbedi uslove za ravnomeran razvoj elektronskih komunikacija širom teritorije Srbije i da podstakne povezanost, pristup, široku dostupnost i korišćenje mreža nove generacije, posebno onih sa veoma velikim kapacitetom, uključujući fiksne, mobilne i bežične mreže.</p> <p>Kraj 2024. godine je postavljen kao rok za završetak Vladinog projekta koji je pokrenulo Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija Republike Srbije, fokusiranog na zajedničku izgradnju infrastrukture za širokopoljasnu komunikaciju u ruralnim oblastima. Projekat ima za cilj da obezbedi pristup internetu velikih brzina za nedovoljno pokriveno ruralne regione, poboljšavajući digitalnu povezanost i podstičući socio-ekonomski razvoj. Ova inicijativa je deo šire strategije za unapređenje digitalne infrastrukture širom Srbije, podržavajući tehnološki napredak i jednake prilike za sve građane.³⁶</p> <p>Srbija trenutno radi na razvoju propisa za uspostavljanje Programa za razvoj infrastrukture širokopoljasnih komunikacija u ruralnim i nerazvijenim područjima Republike Srbije za period od 2024. do 2026. godine.</p> <p>Pokrenut je projekat širenja širokopoljasnog interneta u ruralnim oblastima. Prva faza projekta uključuje izgradnju 4.787 km optičkih pravaca koje sprovodi Srbija, i pokriće 706 ruralnih naselja, 118.934 domaćinstava i 728 škola. Ukupna procenjena vrednost prve faze je oko 240 miliona evra, od čega je 120 miliona evra javna ulaganja (CAPEX podsticaji), dok će preostalih 120 miliona evra biti investirano u infrastrukturu od strane privatnih pružalaca elektronskih komunikacija.³⁷</p> <p>Pored toga, generalni direktor Telekom Srbija najavio je u martu 2024. godine da će država dodeliti frekvencijske opsege za 5G do kraja 2024. godine, s planom da gotovo celokupna teritorija Srbije bude pokrivena 5G mrežom do 2027. godine.³⁸</p>		

35 <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/201603/bill-on-electronic-communications-adopted.php>

36 <https://www.mit.gov.rs/tekst/sr/194/projekat-zajednicke-izgradnje-sirokopoljasne-komunikacione-infrastrukture-u-ruralnim-predelima-republike-srbije.php>

37 <https://www.rcc.int/pubs/157/common-regional-market-report-on-implementation-for-2022>

38 <https://serbia-business.eu/serbia-business-recent-telekom-serbia-5g-ai/>

Osnovati kancelarije za broadband kompetencije (BCO) u zemljama Zapadnog Balkana (gde one ne postoje) i ojačati njihove kapacitete za podršku širenju širokopojasnog interneta.	2021	Srbija je uspostavila Kancelariju za broadband kompetencije i bila je jedna od tri zemlje u regionu, prema RCC-u, koje su imale ovu kancelariju već 2020. godine. ³⁹
Međusobno povezivanje akademskih i istraživačkih mreža u WB6, uz podršku i saradnju sa GEANT-om.	2022	Nacionalna organizacija za istraživačke i obrazovne mreže (NREN) u Srbiji sprovela je poslednji projekat podrške povezivanju sa GEANT-om u periodu 2016-2018. Ovaj GÉANT4 projekat bio je nastavak prethodnih GÉANT projekata, ali ovaj put kroz program Horizon 2020. Projekat se nastavlja na uspostavljanje veze sa GEANT mrežom i Internetom, kao i razvoj i implementaciju različitih usluga koje pruža konzorcijum. ⁴⁰ Nema dostupnih informacija o nastavku ovih projekata nakon 2018. godine.
Razviti plan puta za 5G za Zapadni Balkan i obezbediti efikasnu implementaciju u skladu sa vremenskim okvirom definisanim u njemu.	2022	Generalni direktor Telekom Srbija najavio je u martu 2024. godine da će država dodeliti frekvencijske opsege za 5G do kraja 2024. godine, s planom da gotovo celokupna teritorija Srbije bude pokrivena 5G mrežom do 2027. godine. U 2021. godini, Srbija je usvojila Pravilnik o određivanju plana raspodele radio frekvencija u radio frekvencijskom opsegu od 694-790 MHz. U 2024. godini, država planira da usvoji plan za korišćenje radio frekvencijskih opsega.
Smanjiti troškove roaminga unutar WB6 i između EU i WB kroz implementaciju Sporazuma o roamingu u Zapadnom Balkanu i Plana puta za smanjenje troškova roaminga između EU i Zapadnog Balkana.	2023	Od 2021. godine, primenjuje se pravilo „roam like at home“ u skladu sa Sporazumom o roamingu za smanjenje troškova roaminga u Zapadnom Balkanu. ⁴¹ Počevši od 1. oktobra 2023. godine, isto pravilo važi i za građane regiona prilikom putovanja u zemlje EU. Roaming podataka između Zapadnog Balkana i EU postao je pristupačniji kako za građane, tako i za preduzeća u tim regionima. ⁴²
Završiti završnu fazu Regionalnog sporazuma o roamingu.	2021	Završeno. Od 1. jula 2021. godine, na osnovu Sporazuma o smanjenju cena roaming usluga u javnim mobilnim komunikacionim mrežama u regionu Zapadnog Balkana, primenjuje se pravilo “roam like at home” (RLAH).

39 https://www.rcc.int/priority_areas/54/broadband-and-5g

40 <https://www.amres.ac.rs/en/amres/international-cooperation-and-projects>

41 <https://www.ratel.rs/sr/page/roming>

42 <https://europa.rs/roming-kao-kod-kuce-na-zapadnom-balkanu-i-u-eu/>

Finalizovati Plan puta za smanjenje troškova roaminga između EU i Zapadnog Balkana i efikasno sprovesti u skladu sa definisanim vremenskim okvirom.	2021	Završeno. Plan puta je usklađen sa ekonomijama Zapadnog Balkana u septembru 2021. godine.
Razviti strategije za digitalne veštine i usaglasiti kratkoročne i srednjoročne regionalne akcije za unapređenje digitalnih veština.	2022-2023	Srbija ima Strategiju za razvoj digitalnih veština za period od 2020. do 2024. godine. ⁴³ , koja ističe ove godine. Implementacija strategije omogućena je kroz Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja digitalnih veština u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine. Najnoviji Akcioni plan pokriva period 2023-2024. ⁴⁴
Uspostaviti repozitorijum kurseva i drugih obrazovnih programa koje razvijaju različite organizacije, uključujući MOOC (masovne otvorene online kurseve) sa priznatim univerzitetima, na osnovu analize praznina u Zapadnom Balkanu i potreba za digitalnim veštinama za ciljne grupe.	2022	Institut za unapređenje obrazovanja i vaspitanja Srbije vodi katalog kurseva i obuka za unapređenje digitalnih veština za različite ciljne grupe - prvenstveno za decu i zaposlene u obrazovnom sistemu.
Razviti Akcione planove za digitalno obrazovanje i promovisati jednak pristup, posebno za nepovoljno položene grupe i manjine, naročito Rome.	2022	Srbija ima Akcioni plan koji sprovodi odgovarajuću Strategiju razvoja digitalnih veština. Oboje ističu 2024. godine. ⁴⁵ Pored toga, postoji Strategija za razvoj obrazovanja i vaspitanja u Srbiji do 2030. godine. ⁴⁶ , poziva se na principe iz EU Akcionog plana za digitalno obrazovanje (2021-2027). Srbija je takode nedavno obnovila Strategiju za razvoj informacionog društva i informacionu bezbednost 2021-2026, koja se fokusira na unapređenje digitalnog znanja i veština građana, jačanje kapaciteta zaposlenih u javnom i privatnom sektoru za korišćenje novih tehnologija, kao i na poboljšanje digitalne infrastrukture u obrazovnim institucijama.

43 <https://pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/21/2/reg>

44 <https://pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2023/8/1/reg>

45 <https://www.mit.gov.rs/vest/sr/482/usvojen-je-akcioni-plan-za-sprovođenje-strategije-razvoja-digitalnih-vestina-u-periodu-2023-2024-godine.php>

46 https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf

Organizovati redovne sastanke na visokom nivou, uključujući Godišnji digitalni samit, kako bi se osiguralo da digitalna agenda bude u fokusu regionalne transformacije.	Na godišnjem nivou	Šesti sastanak održan je 4-5. oktobra 2023. godine u Bosni i Hercegovini.
“Uskladiti standarde za metapodatke otvorenih podataka na regionalnom nivou, zasnovane na standardima EU, kako bi se primenili u celom regionu i podstakli princip otvorenih podataka.	2023	Informacije nisu javno dostupne.
Postići dogovor o regionalnoj interoperabilnosti naplatnih usluga u Zapadnom Balkanu.	2022-2024	U 2023. godini zajedničke naplatne usluge bile su dostupne između Srbije i Severne Makedonije. U 2024. godini ova usluga bi trebalo da bude dostupna sa Hrvatskom (15. maja 2024), Crnom Gorom (5. juna 2024), Bosnom i Hercegovinom (jun 2024).
Dogovoriti se o principima i standardima koji se koriste za pametne gradove, zasnovane na EU standardima, s ciljem osiguranja interoperabilnosti podataka i usluga.	2023	Informacije nisu javno dostupne.
Preduzeti regionalne akcije za promociju veštačke inteligencije (AI) u odabranim aspektima, zasnovane na praksama EU.	2024	Uspostaviti dalje korake na regionalnom nivou prvo.
Preduzeti regionalne aktivnosti za olakšavanje učešća Zapadnog Balkana u evropskom visokoperformantnom računarstvu (HPC).	2023-2024	Postignut je dogovor između Evropske unije i Republike Srbije o učešću Srbije u programu Evropske unije Digitalna Evropa za period do 2027. godine.
Preduzeti regionalne aktivnosti za poboljšanje dostupnosti, analize i praćenja visokokvalitetnih statistika digitalne ekonomije, oslanjajući se na DESI Evropske unije i ITU-ov Indeks razvoja informacionih i komunikacionih tehnologija (ICT Development Index).	2022	Prvi izveštaj o Digitalnom ekonomskom i društvenom indeksu (DESI) Zapadnog Balkana za 2022. godinu razvijen je pod okriljem RCC-a i pruža DESI proračun za 2021. i 2022. godinu. Metodologija korišćena za proračun WB DESI zasniva se na metodologiji EU DESI 2022 i omogućava upoređivanje sa EU DESI. Uzimajući u obzir dimenzije WB DESI 2022, Srbija pokazuje snažne rezultate u svim dimenzijama sa rezultatima iznad proseka Zapadnog Balkana

Regionalna saradnja u vezi sa razmenom dobrih praksi u oblasti digitalne transformacije, posebno e-uprave.	Na godišnjem nivou	<p>Među poslednjim panelima prvog dana 6. Samita digitalne ekonomije Zapadnog Balkana održanog u Sarajevu 2023. godine, fokus je bio na digitalnom liderstvu i digitalnoj budućnosti vlada.</p> <p>Takođe, tokom Četvrtog Samita digitalne ekonomije Zapadnog Balkana koji se održao u Podgorici u oktobru 2021. godine, predstavljeni su dobri primeri iz oblasti digitalne transformacije na Zapadnom Balkanu, i ekonomije Zapadnog Balkana su se dogovorile da zajednički rade na daljem unapređenju digitalizacije u regionu.</p>
Dogovoriti se o minimalnim tehničkim standardima i specifikacijama koje omogućavaju razmenu podataka i dokumenata, i sprovesti pilot aktivnosti.	2021 pilot 2022- 2023	Informacije nisu javno dostupne
Uskladiti regionalne akcije kako bi se osigurala zaštita ličnih podataka i privatnosti na Zapadnom Balkanu, na osnovu EU standarda.	2023	<p>U 2018. godini Srbija je usvojila novi Zakon o zaštiti ličnih podataka, koji se poziva na usklađivanje sa standardima EU.</p> <p>U septembru 2023. godine, Vlada je pripremila Nacrt zakona o informacionoj bezbednosti – Nacrt zakona uspostavlja zakonodavni okvir za postizanje tri cilja utvrđena strateškim dokumentima, naime: usklađivanje sa novom EU Direktivom o merama za visoki nivo sajber bezbednosti (NIS 2), koja je usvojena u decembru 2022, uspostavljanje osnova za razvoj okvira i šema za sertifikaciju ICT proizvoda, usluga i procesa u skladu sa (EU) Zakonom o sajber bezbednosti iz 2019. godine i unapređenje institucionalnog okvira. U pogledu unapređenja institucionalnog okvira, planirano je osnivanje Kancelarije za informacionu bezbednost, koja će biti označena kao posebna organizacija.</p>
Razviti programe mentorstva za CSIRT-ove i druge institucije iz Zapadnog Balkana kao dugoročnu saradnju sa naprednim CSIRT-ovima i drugim partnerima.	2023	<p>Srbija je uspostavila Nacionalni CERT, kao i Specijalne CERT-ove i CERT-ove republičkih organa u skladu sa Zakonom o informacionoj bezbednosti (2016, 2017. i 2019. godine).</p> <p>Srbija je takođe nedavno preispitala Strategiju razvoja informacionog društva i informacionih bezbednosti za period od 2021. do 2026. godine.</p>
Osnažiti kapacitete za sajber bezbednost u regionu Zapadnog Balkana kroz saradnju sa ENISA-om.	2021- 2024	U novembru 2023. godine, predstavnici Nacionalnog CERT-a i Ministarstva informacionih i telekomunikacionih tehnologija posetili su sedište ENISA-e u Atini. ⁴⁷

47 <https://www.cert.rs/en/vest/1137-Predstavnici-Ratela-u-poseti-nadle%C5%BEnim-organima-Gr%C4%8Dke-u-oblasti-sajber-bezbednosti-i-Enisi.html>

<p>Povećati otpornost sajber prostora na Zapadnom Balkanu kroz povećano učešće poslovne zajednice u jačanju kapaciteta za sajber bezbednost u regionu.</p>	<p>2022-2023</p>	<p>U oktobru 2023. godine, Nacionalni centar za prevenciju bezbednosnih rizika u ICT-u Srbije organizovao je nacionalnu konferenciju o sajber bezbednosti sa više aktera.⁴⁸ - Regulatorna agencija za elektronske komunikacije i poštanske usluge (RATEL), kao Nacionalni CERT Republike Srbije, obeležava oktobar kao međunarodni mesec sajber bezbednosti, uz kampanju pod nazivom „Informaciona bezbednost – Zajednička odgovornost“. Cilj ovogodišnje kampanje je da upozna korisnike sa trenutnim online pretnjama, kao i sa ulogom svakog pojedinca u odgovaranju na sajber izazove. Podizanje svesti i znanja korisnika smanjuje mogućnost sajber napada na kritičnu infrastrukturu Republike Srbije i državne institucije, preduzeća, mala i srednja preduzeća i fizička lica. Pravovremeno prepoznavanje pojedinačnih phishing napada i adekvatan odgovor na njih može značajno smanjiti uticaj incidenta i njegovu dalju distribuciju, kao i posledice na društvo u celini.</p>
--	------------------	---

ZAKLJUČAK

U ocenjivanju trenutnog stanja u vezi sa sprovođenjem Zajedničkog regionalnog tržišta i Zelene agende u Srbiji, izdvaja se nekoliko ključnih opservacija. Inicijative podržane kroz Berlinski proces, uključujući usvajanje sveobuhvatnih akcionih planova, odražavaju ambiciozne regionalne ciljeve usmerene ka poboljšanju ekonomske integracije i ekološke održivosti. Međutim, uprkos ovim obavezama, napredak u Srbiji je bio pogođen značajnim izazovima i nedostacima.

Prvo, Skupština Srbije je pokazala nedovoljnu angažovanost i nadzor u vezi sa obavezama iz Berlinskog procesa, uz minimalnu pažnju posvećenu zakonodavnim raspravama i javnoj svesti. Ovaj nedostatak zakonodavne strogosti je dodatno pogoršan političkom polarizacijom, što otežava konstruktivan dijalog i efektivno donošenje politika.

Drugo, problemi sa transparentnošću i dalje postoje, doprinosi javnoj konfuziji i skepticizmu u vezi sa doslednošću između regionalnih inicijativa - od Berlinskog procesa do inicijative Otvoreni Balkan. Ograničen pristup pouzdanim informacijama dodatno komplikuje napore da se dobije široka podrška i razumevanje za ove regionalne napore.

Treće, iako su vladine institucije dale sporadične obaveze, kao što su razvoj strategija i zakonodavnih okvira, stvarna implementacija i sprovođenje tih mera ostaju nedosledni. Ključna ministarstva odgovorna za zaštitu životne sredine, digitalnu infrastrukturu i ekonomsku integraciju pokazala su različite nivoe reagovanja i transparentnosti u svojim naporima.

Za prevazilaženje ovih izazova potreban je usklađen napor vladinih tela i civilnog društva. Povećanje transparentnosti, podsticanje inkluzivnog dijaloga i jačanje institucionalnih kapaciteta su neophodni koraci za ostvarivanje punog potencijala Zajedničkog regionalnog tržišta i Zelene agende u Srbiji. Takođe, obnova posvećenosti usklađivanju nacionalnih strategija sa standardima Evropske unije je ključna za održiv ekonomski rast i ekološko upravljanje.

Na kraju, trajna politička volja i proaktivno angažovanje javnosti su suštinski za prevazilaženje trenutnih prepreka i postizanje značajnog napretka ka integrisanijoj, održivijoj i prosperitetnijoj budućnosti Srbije unutar regiona Zapadnog Balkana i Evropske unije.